

Inleiding Koen Holtzapffel: Waarom een remonstrantse Erasmusdag?
28 oktober 2023

Motto ‘Dat zij met Erasmo te rade gaen’

Kort zal ik de vraag pogen te beantwoorden: waarom een remonstrantse Erasmusdag aan het eind van de Erasmusweek die als thema mensenrechten had? Ik geef u graag drie redenen:

1 Dat Erasmus met Rdam verbonden is weet bijna iedereen, zeker in Rdam. Dat de remonstranten zich al eeuwen met E verbonden voelen, dat is minder bekend en mag best meer onder de aandacht worden gebracht. Toegegeven, Erasmuskenners weten het wel, en in veel overzichtswerken van de remonstrant gesch wordt E ook genoemd. Vaak inclusief afbeelding. Maar of de gemiddelde remonstrant zelf zich dat zo realiseert en waarom dat dan zo is, dat waag ik te betwijfelen.

Hoe de verbinding tussen E en de remonstranten precies loopt, daarover kun je van mening verschillen, en ook over de vraag wat de actuele betekenis van die historische verbinding zou kunnen zijn. Maar dat remonstranten zich graag beriepen op Erasmus, dat is zeker en ontging ook hun vroege tegenstanders, de contraremonstranten niet.

Dat roept vragen op. Waarom beriepen en wat mij betreft beroepen remonstranten zich graag op E? Hoe deden ze dat dan, en deden ze dat terecht? Kenden ze E werk voldoende, beriepen ze zich op de juiste gronden op de beroemde Hollandse humanist? Of was het toch eerder, en ze waren daarin niet de enigen: E aanpassen aan de eigen tijd en zienswijze en hem zo voor het eigen (in dit geval Arminiaanse) karretje spannen. De uitkomsten van deze Studiedag staan niet bij voorbaat vast. Maar m.i. zijn er voldoende redenen om E in ieder geval een inspiratiebron voor de remonstranten te kunnen noemen. (tolerantie, concentratie op navolging van Christus, kritische bijbelstudie, praktische vroomheid, eenheid alleen in het meest nodige etc) Ook in tijden dat E niet veel vrienden en vooral vijanden had (de een vond E te katholiek, de ander te protestant, een derde te oppervlakkig).

2 Ik noem een tweede reden om vandaag in te zoomen op E en de remonstranten. Die reden komt vandaag niet eens zo expliciet aan de orde, maar vormt wel de achtergrond van deze dag en staat volgend jaar centraler. Dan is het immers 500 jaar geleden dat E zijn boek over de vrije wil *De libero arbitrio* publiceerde, om precies te zijn sept 1524. Gericht tegen reformator Martin Luther die er op antwoordde met een eigen boek over de slaafse wil. Het is daarna niet meer goed gekomen tussen de beide hervormers. De kwestie van de vrije wil is een ingewikkelde. Tot op vandaag wordt er over gedebatteerd, onder neurobiologen, psychologen en theologen. Beschikt de mens over een eigen

vrije wil die iets te betekenen heeft als het gaat om het verkrijgen van het eeuwig heil? Of is het hoogstens: de mens wikt maar God beschikt? Schrikt u niet, over deze kwestie vandaag niet heel veel, maar deze ingewikkelde problematiek verbindt remonstranten met E. Waarbij ik onmiddellijk toegeef dat E en remonstrants founding father Arminius daar wrsch niet hetzelfde over dachten. Maar Arminius kende werken van E en beriep zich op hem in zijn verdediging van de vrije wil en dito verantwoordelijkheid. En God als auteur van de zonde, dat wilden zij geen van beide, evenmin als vele remonstrantse theologen nadien.

3 Tot slot een derde reden. Hadden de eerste twee in ieder geval voor een belangrijk deel met de historie te maken, de derde reden heeft te maken met de actualiteit, beter nog met de spiritualiteit van vandaag. Of E zelf zoveel met dat woord spiritualiteit zou hebben gehad waag ik te betwijfelen, al wordt hij nog wel eens gelinked aan de stroming van het dualistisch spiritualisme. Hoe dat verder zij, E was in ieder geval ook een vroom, humanistisch christen. De filosofie van Christus stond bij hem centraal. E wordt tegenwoordig vaak gepositioneerd als toonbeeld van tolerantie en wetensch nieuwsgierigheid die zich de wet niet liet voorschrijven door fanatici met dogmatische oogkleppen op. Maar die gelovige kant van E, die mag juist in een tijd dat we vaak verlegen zijn met geloof en de christelijke variant daarvan, best wat meer voor het voetlicht treden. Dat kan geen kwaad voor remonstranten als humanistisch geïnspireerde christenen, dat kan geen kwaad voor Rdam, dat kan ook geen kwaad voor de multiculturele en multireligieuze samenleving die we vandaag de dag met elkaar vormen. Misschien is juist die vrome E wel de echte dwarsdenker van deze tijd, de dwarsgelovige. met een knipoog naar het indrukwekkende boek van Sandra Langereis over Erasmus.

Zie hier de achterliggende redenen voor een remonstr Erasmusdag in het kader van de Erasmusweek 2023. Ik hoop zeer dat remonstranten, maar zij niet alleen, nog steeds in de ban van Erasmus kunnen geraken. Dat ze opnieuw bij E te rade gaan en hem vlijtig bestuderen. Zoals de remonstrants gezinde Caspar Barlaeus dat in 1616 aanbeval. Tegen de contraremonstr in raadde hij toen studenten theologie aan om toch vooral E te lezen. Tenminste als zij prijs stelden op een ernstig en mannelijk oordeel over de heilige dingen: 'Dat zij met Erasmo te rade gaen, syne boeken vlytelyck lesende'. Laten we dat ook vandaag doen, al dan niet met remonstrantse bril! (Uit Discours oft Vertoogh 1616).